Valtiovarainvaliokunta
Sivistys- ja tiedejaosto
Eduskunta

Lausuntopyyntö 14.10.2020

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021, ja lausuu kunnioittaen seuraavaa.

Opetuksen toimivuus ja sen laadun varmistaminen koronaepidemian aikana?

Ammattikorkeakoulut ovat jo pitkään kehittäneet verkko-opetusta ja monimuoto-opetusta. Ammattikorkeakouluissa vallitsee myös hyvin ketterä kehittämiskulttuuri. Ammattikorkeakoulut selvisivätkin todella hyvin äkkinäisestä etäopetukseen siirtymisestä keväällä 2020. Etäopetus on kuitenkin monelle opettajalle vielä uutta ja osaaminen ammattikorkeakoulujen henkilöstön välillä vaihtelee merkittävästi. Nyt kun poikkeusolot pitkittyvät, ei enää riitä että opetuksesta selviydytään, myös laadusta tulee huolehtia.

Opetuksen siirtäminen verkkoon ei tapahdu sellaisenaan. Verkko-opetuksessa opettajan tulee miettiä opetustilanteen vuorovaikutus, ryhmätilanteet ja monet muut asiat uudelleen verkkomuodossa toimiviksi. Laadukas ammattikorkeakouluopetus on muutakin kuin yksisuuntaisia luentoja ja siksi opetuksen siirtäminen verkkoon vaatii resursseja kehittämiseen. Osaamista ammattikorkeakouluista löytyy mutta haasteena on ajan riittävyys sekä osaamisen jakamiseen henkilöstön kesken, että kurssien kehittämiseen uuden osaamisen pohjalta. Ammattikorkeakoulujen opetushenkilöstöä on vähennetty noin kuudesosan verran viime vuosien aikana samalla kun tutkintojen määrä on noussut kuudesosan verran.

Korkeakoulujen aloituspaikkojen riittävyys?

Korkea osaaminen on yksi Suomen tärkeimmistä valteista ja siksi me SAMOKissa kannatamme korkeakoulutuksen laajentamista ja osaamistason nostoa. Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030 tavoite siitä että 50% ikäluokasta on

korkeakoulutettuja on tavoiteltava kilpailukyvyn ylläpidon ja kehittymisen kannalta. Kuitenkin Suomessa vuosittain vain kolmasosa korkeakouluun hakevista saa opiskelupaikan.

Suomessa harmitellaan usein miten vanhoina suomalaiset keskimäärin valmistuvat korkeakoulusta. Usein hidasteena on kuitenkin se, että korkeakoulupaikkaa jonotetaan jopa useampi vuosi. Keväällä vuoden 2020 lisätalousarviossa lisätyt aloituspaikat olivat mitä parhainta suojaa nuorille taloudellisesta tilanteesta johtuvaa syrjäytymistä ja heikkoa työllistymistä vastaan. Lyhytaikaiset lisäykset eivät kuitenkaan riitä korjaamaan hakijasumaa vaan tarvitaan pitkäjänteistä rahoitusta koulutuksen laajentamiseen tulevina vuosina.

Aloituspaikkoja ei viimeaikoina ole lisätty ainoastaan lisätalousarvion myötä. Ammattikorkeakoulujen ja Opetus- ja kulttuuriministeriön neuvotteluissa ammattikorkeakoulut lisäsivät aloituspaikkoja myös korkeakoulujen rahoitusmallin strategiarahoituksen kautta. Näiden aloituspaikkojen lisäämiseen ei kuitenkaan tullut uutta rahoitusta vaan lisäykset tehtiin kehyksessä jo olevalla rahalla. Samoin rahoitusmalli kannustaa ammattikorkeakouluja lisäämään tutkintojen määriä vuosittain ja sitä kautta myös kasvattamaan aloituspaikkoja, nämä myös ilman lisärahoitusta. Näin rahoitusmalli ohjaa ammattikorkeakouluja kouluttamaan yhä useamman opiskelijan samalla rahalla ja siten tutkintoon käytettävä rahasumma laskee jatkuvasti.

Kun ottaa huomioon että rahoitus tutkintoa kohden on jo laskenut lähes 40% viime vaalikausien leikkausten ja rahoitusmallin tehostamiskannusteen myötä, on äärimmäisen tärkeää varmistaa että jatkossa aloituspaikkojen määrä ja rahoituksen taso nousevat samassa suhteessa. Muuten koulutuksen laatu heikkenee entisestään ja vaikka koulutettujen määrä nousisikin, osaamisen taso ei nouse.

Koulutuksen, tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan kehitysnäkymät ja mahdollisuudet T&K-rahoituksen tason korottamiseen asetettujen tavoitteiden mukaisesti?

Ammattikorkeakoulut ovat pystyneet kasvattamaan TKI-rahoituksen määrää viime vuosina melko hyvin. Syynä tähän on ollut erityisesti EU:n rahoituskauden ammattikorkeakouluille myönteiset rahoituselementit. Tulevien vuosien haasteena EU-rahoituksen kannalta tulee olemaan tulevan rahoituskauden kriteerit.

Ammattikorkeakoulujen TKI-rahoitus perustuu tällä hetkellä hyvin pitkälle EU-rahoitukseen. Kun tavoitteena on kasvattaa rahoituksen määrää, tulee meidän varmistaa, että rahoitusta on ammattikorkeakouluillekin saatavilla myös Suomesta.

Ammattikorkeakoulut tekevät merkittävää aluekehitystyötä Suomessa ja tukevat sekä kehittävät elinkeinoelämää. Tämän toiminnan tukeminen erilaisilla rahoituselementeillä on keskeistä TKI-rahoituksen ja -toiminnan kehittämiseksi.

EU:n elpymisrahaston varojen hyödyntäminen?

Hallitus on talousarviota koskevassa neuvottelussaan hyväksynyt linjaukset EU:n elpymisvälineen varojen käyttöä koskevalle jatkovalmistelulle kuuteen nopeavaikutteiseen, EU:n talouspoliittisen ohjausjakson suositusten mukaiseen painopisteeseen: koulutus ja innovaatiotoimintaan, vihreään siirtymään talouden rakennemuutoksissa, kansallisen kilpailukyvyn turvaamiseen, kestävän infrastruiktuurin ja digitalisaation vahvistamiseen, työmarkkinoiden toimintaan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden parantamiseen.

Työn murros ja taloustilanteen muutos edellyttävät uusia taitoja myös koulutetulta työikäiseltä väestöltä, joten jatkuvan oppimisen tarjontaa on lisättävä korkeakouluissa. Myös elinikäisen ohjauksen palvelut, joiden puutteisiin OECD kiinnitti huomiota helmikuussa julkaistussa raportissa, tulee laittaa kuntoon samassa yhteydessä. Uudet osaamistarpeet ja -vaatimukset edellyttävät koko koulutusjärjestelmän kehittämistä saumattomaksi kokonaisuudeksi, joka kattaa kaikki koulutussektorit sekä varhaiskasvatuksen ja varmistaa jokaiselle osaamisen, jonka pohjalta jatkuva oppiminen on mahdollista. Jatkuvan oppimisen osaamiskokonaisuudet on helppo löytää yhdestä avoimesta palvelusta, joka muun muassa tarjoaa ohjausta oman osaamisen tunnistamiseen ja sopivien osaamiskokonaisuuksien löytämiseen. Elpymisrahaston varoja tuleekin käyttää uuden digitaalisen jatkuvan oppimisen palvelukokonaisuuden kehittämiseen. Myös rahoituksen kohdentaminen korkeakoulujen hakijasuman purkamiseen purkaisi osaltaan osaajapulaa. Tämän rahoituksen on kuitenkin katettava koko tutkinnon suorittamisen käytettävä aika, jolloin se ei syö korkeakouluilta muutoinkin niukkoja perusresursseja.

Ammattikorkeakoulut ovat työelämälähtöisen luonteensa takia kehittymässä jatkuvassa oppimisessa nopeaa vauhtia ja kehitystä on hyvä jatkaa. On mahdollista kehittää korkeakoulujärjestelmää oppijan ja jatkuvan oppimisen alustaksi, jotta opiskelijastatuksesta riippumatta kaikilla oppijoilla olisi mahdollisuus opiskella kaikkien Suomen korkeakoulujen opintotarjonnasta organisaatio- tai maantieteellisistä rajoituksista huolimatta.

Digitalisaation vahvistuminen ammattikorkeakouluissa edellyttää erityisesti opettajien verkko-opetus- ja digipedagogisen osaamisen vahvistamista.

Verkko-opetuksen kehityksen lisäksi on tärkeää varmistaa että korona-aikana opintonsa aloittavat saavat riittävästi tukea opintojen edistämiseen. Vaikka verkko-opetusta on pystytty järjestämään melko hyvin poikkeustilassa, on yhteisöllisyyden ja verkostojen kehittäminen ollut haastavaan kokoontumisrajoitusten takia. Yhteisöllisyyden puute saattaa aiheuttaa haasteita jaksamisessa ja opinnoissa pärjäämisessä tulevina vuosina ja siksi opiskelijoiden tukipalvelut tulee olla kunnossa ja riittävästi resurssoituna.

Ammattikorkeakoulujen on tärkeää että rahoituskriteerit huomioivat myös ammattikorkeakouluille ominaisen toiminnan. Tällä hetkellä suurin osa kansallisista rahoituselementeistä on suunniteltu yliopistojen tutkimustoimintaa silmällä pitäen eikä ammattikorkeakoulujen ole mahdollista saada yhdenvertaisesti rahoitusta näiden elementtien kautta. On tärkeää varmistaa että samaa ongelmaa ei toisteta jaettaessa elpymisrahaston varoja koulutukseen ja tutkimukseen. Ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnan kautta on mahdollista tukea elinkeinoelämän elpymistä sekä nopeavaikutteisesti, että pitkäjänteisesti. Elvytysrahoituksella voidaan käynnistää ja juurruttaa uutta, tuottavuutta parantavaa yhteistyötä ammattikorkeakoulujen ja alueen elinkeinoelämän välillä.

Ateriatuki

Opiskelija-aterian enimmäishintaa korotettiin 1.8.2020 alkaen 0,46 euroa. Budjettiriihessä päätettiin kompensoida korotusta 0,36 euroa 1.1.2021 alkaen. Korkeakouluopiskelijoiden ateriatukea tulee nostaa edelleen 0,10 eurolla, jolloin opiskelijan ateriasta maksama osuus hinta kevään 2020 tasolla. Kustannusvaikutus vuositasolla on noin 6,64 M€. Budjettiriihen 0,36 korotus ei ollut riittävä, vaan käytännössä opintorahan indeksikorotus menee kokonaisuudessaan opiskelija-aterioiden korotukseen.

Opiskelija-aterian enimmäishinnasta päätetään valtioneuvoston asetuksella. Ateriatuen toimeenpanee Kela valtion talousarvion mukaisesti. Ravintolayhtiö voi periä opiskelijalta ateriasta enintään enimmäishinnan vähennettynä ateriatuella. Korkeakouluopiskelijoiden aterian enimmäishinta 5 euroa, josta opiskelija maksaa budjettiesityksen mukaan 1.1.2021 alkaen 2,7 euroa.

Ravintoloiden kustannukset nousevat yleisen kustannustason myötä, joten opiskelija-aterian enimmäishinnan korotus nousee säännöllisesti esiin. Opiskelija-aterian hinta vaikuttaa suoraan opiskelijan arkeen hyvin konkreettisella tavalla ja siihen tehtävät korotukset heikentävät opiskelijoiden ennestään heikkoa toimeentuloa.

Tähän asti opiskelijalounaan inflaatiosuojaus on toiminut niin, että mikäli hallitus ei budjettiriihessään ole osoittanut määrärahaa ateriatuen korottamiseen, on eduskunta sen valtion talousarvion hyväksymisen yhteydessä osoittanut. On hienoa, että eduskunta on toiminut asiassa vastuullisesti, mutta järjestelmä ei näin toimi mielekkäällä tavalla.

Näiden perusteiden pohjalta opiskelija-aterian hinta tulisikin jatkossa inflaatiosuojata lainsäädännöllisellä tasolla.. Tämä tarkoittaa, että ateriatuen ja enimmäishinnan korotusten tulisikin nyt ja jatkossa olla euromääräisesti samansuuruiset ja samanaikaiset.

Helsingissä 20.10.2020

Anna Laurila
Puheenjohtaja

Armi Murto
Toiminnanjohtaja

Lisätietoja:

Anniina Sippola
korkeakoulupolitiikan asiantuntija
anniina.sippola@samok.fi
050 389 1014

Antti Hallia
Työelämäpolitiikan asiantuntija
antti.hallia@samok.fi
050 389 1011